

Keleti homlokzat a főbejáratral. Hild eredeti tömege a portikuszt és a két „nyaktagot” foglalta magában, az utólagos bővítésekkel került a két szélső házkubus a kompozícióhoz. A baloldalon a kutatószobák egyike, a jobboldalon az igazgatói iroda található

EGY VILLA ÁTALAKULÁSA

Építész:

Kokas László

A felújított Hild-villa a Budakeszi úton

Budán az 1830-as évekkel jelennek meg a tehetős polgárok, bankárok, vállalkozók és arisztokraták, hogy szelősen elszórt nyaralóépületeikkel telepítsék be a lankákat. Akkortájt a környék leginkább egy hegyi falura hasonlított. Borgazdálkodás és szőlőművelés, tejtermelés és legeltetés volt a meghatározó, a kirándulók pedig előszeretettel keresték fel a gyógyvizű forrásokat és a fogadókat. A század első harmadában elinduló szuburbanizációt két dolog hajtotta. Az egyik az ipari forradalom hajnalán egyre bűzősebbé váró város, amelyet 1831-ben még pusztító kolerajárvány is letarolt, a másik pedig a kár, amelyet a marhacsordák okoztak a budai erdőségekben. [1] A szórtan felbukkanó, kis alapterületű, pavilonjellegű villákat „a klasszicista stílus határozta meg az 1830-as és az 1840-es években”, [1] és – vélhetően

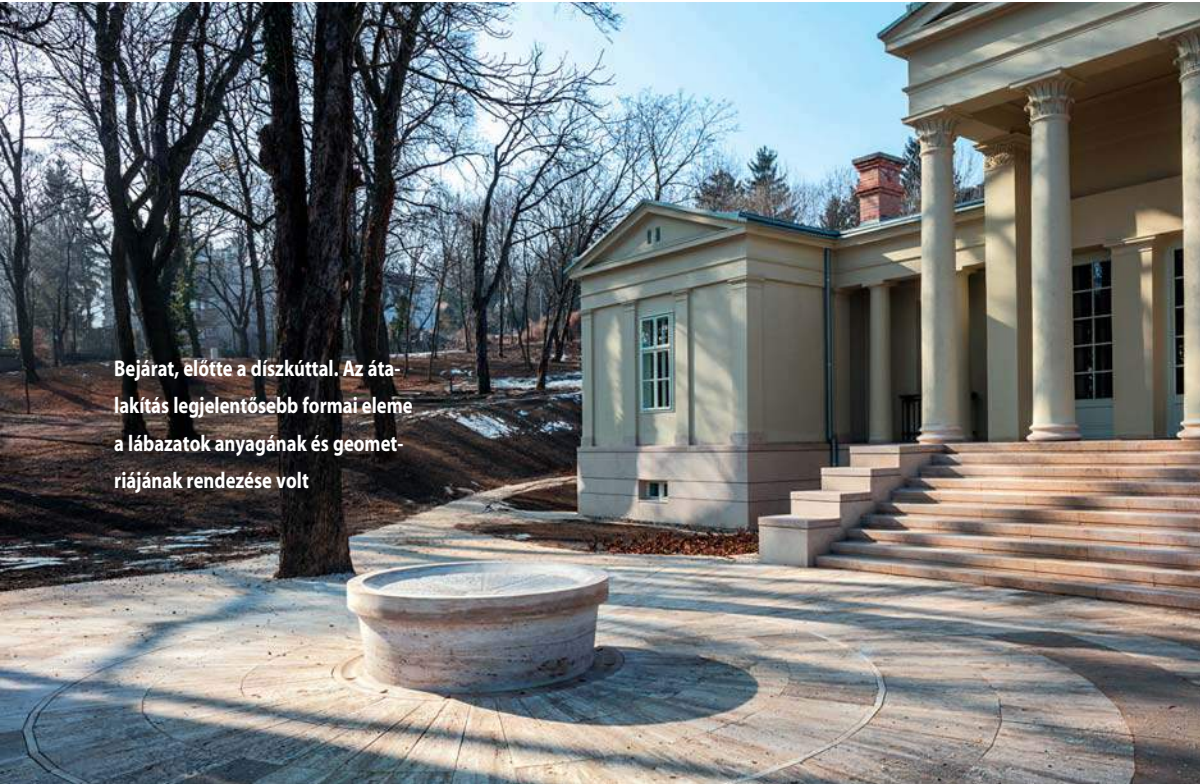
1844-ben – ebben a stílusban építette meg Hild József, korának elismert építész és építőmestere is a saját villáját a Budakeszi úton.* A palladiánus hatást mutató épület leginkább az 1556-ban épült Villa Badoerre hasonlított, amelyen először alkalmazta a mester a timpanonnal zárt portikuszt. A görög templom homlokzata ezzel vált a reprezentatív lakóház-építészet meghatározó elemévé.

A villa első korszaka 1858-ig tartott. Hild ekkor elárvereztette a telket azért, hogy átvállalhassa a családtagjait sújtó pénzügyi nehézségeket. Az új tulajdonos Juluis Darrier nagykereskedő lett. Darrier 1864-ban adta tovább az ingatlant Ráth Mórnak, aki – úgyszintén szakmai és anyagi gondok szorításában – 1875-ben dobta ismét piacra a házat. Ráthot Beer Salamon és felesége,

A legmarkánsabb bővítés a hátsó homlokzatot érintette. Itt egyterű kutatószobát illesztett Kokas László a tömeghez, a nyílászorost pedig a régi homlokzat „kihúzásával” voltaképp csak megismételte

Alstätter Júlia követte tulajdonosként, akiktől újabb tíz év elteltével Kleiner Ármin és neje vásárolta meg a házat. „A tulajdoni lap szerint – írja Hámori Katalin – Kleiner Ármin halála után, 1904-ben leánya, akkor már Geist Gáspárné Kleiner Ilona örökölte édesapja után a teljes budai ingatlant. A villa ezután a Geist család tulajdonában maradt az 1952-ben bekövetkezett államosításig.”[1]

Bejárat, előtte a díszkúttal. Az átalakítás legjelentősebb formai eleme a lábazatok anyagának és geometriájának rendezése volt

A házat sokáig nem alakították át, a nagyobb változtatásokra Kellner Ármin megbízásából került sor Pucher József tervezésében. Pucher annak érdekében, hogy megnövelje a szobákat, befalazta a mellékszárnyak oszlopközeit, és két kereszt szárnyat illesztett az épületeggekhez, amelynek eredményeként megszületett a maira jellemző bontott tetőforma és az additív tömeg. A kert felőli blokkba került a fürdő és két szoba, az utca felőli tömegegységbe pedig a lépcső, ugyancsak két szobával kiegészítve. A történeti építészetnek megfelelően az egyes szobák átközlekedők maradtak, nyugalmat, csendet csak az új tömegek végszobáiban lelhetek a házlakói. A lépcsős blokkot Pucher hosszabbra tervezte, ezzel pedig megszűnt a villa korábbi szimmetriája.

1894-ben ismét bővítik a házat, és a tervezéssel ismét Pucher Józsefet bízták meg, aki a nyugati homlokzathoz folyosóval csatolt egy újabb helyiségcsoportot, amellyel még tovább darabolta tömeget. Az egyébként is osztott alaprajzba a II. világháború után lakásokat installáltak. A házat végül 1952-ben államosították. 1959-ben felújították a homlokzatot, a következő évben védetté nyilván-

nították az épületet, de az újabb helyreállításra közel negyven évet kellett várni. Az 1997-ben végzett átalakítás tovább aprózta az épületentériót. Az 1996-os privatizálását követően 2001-ben került a villa ismét állami tulajdonba, majd – egyes helyiségeinek alkalmi hasznosítását leszámítva – sokáig üresen állt. A részleges használat és az oda nem figyelés eredményeként 2014-re a fogadótér, az irodák, a vizes helyiségek és teakonyha

igen rossz műszaki állapotba kerültek. Ekkor kapta meg Kokas László a feladatot, hogy a villában alakítsa ki a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének helyiségeit.

Az átalakítást végző Kokas László koncepciója[2] az volt, hogy egyrészt megszabadítsa a házat a felesleges ráakódásoktól, másfelől biztosítsa a kutatószobák által igényelt alapterületet úgy, hogy közben hihető építészeti mintázat szülessen a klasszicizmusról. Rendkívül fontos: nem a klasszicizmus nyomát, replikáját, netán szimulakrumát akarta létrehozni, hanem egy olyan „egy az egyes” építészeti modellt, amely intelligibilis választ ad(hat) a stílus mibenlétét firtató kérdésre. Első lépésként kiszabadította a Pucher által elfalazott oszlopokat, összenyitotta a kert felőli oldalszárny szobáit, és itt alakította ki az egyik kutatószobát. Az utca felé eső kereszt-szárnyba került az igazgatói szoba, a tárgyaló és egy teakonyha. A Hild-féle tömeg bejáratí axialitását helyreállítandó egy második kutatóhelyiséggel nyugati irányba megnyújtotta az épületet. Kipótolta a szimmetria csorbulásából adódó döccenéseket, és az eredeti sárga színt

Irodalom / References

[1] Hámori, Katalin: „Hild József villája” [kézirat], Magyar Művészeti Akadémia, Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 2017, p 15.
 [2] Kokas, László: „A megújult Hild-villa”, *Magyar Művészet / Hungarian Art*, Vol 5, No 1, (2017 március), p 190.
 [3] Cságyoly, Ferenc: „Műemlékvédelem – kérdések és felvetések”, *Építés-Építészettudomány* 45: (1–2) pp 19–30.
 [4] Reimholz, Péter: „Kronologikus implantációk és didaktikus protézisek”, *Magyar Építőművészet*, Vol 77, No 5 (1986/5), p 9.
 [5] Rowe, Colin : „The Mathematics of the Ideal Villa: Palladio and Le Corbusier Compared”, *The Architectural Review*, Vol 88, No 3 (March, 1947), pp 101–104.
 [6] Ferkai, András: *Konsztantyin Melnyikov*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988, p 104.
 [7] de Duve, Thierry: „When Form Has Become Attitude – And Beyond”, *Theory in Contemporary Art Since 1985*, John Wiley & Sons, Inc, 2013, pp 21–33.

* Hild az egyik legnagyobb figyelemmel kutatott építésünk, csak a fontosabb publikációk közül néhány: Rados, Jenő: *Hild József, Pest nagy építőjének életműve*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958; Horváth, Alice (ed): *Ráció és romantika*, Hild József építész (1789–1867) emlékezete, Konferencia-kiadványok 3, Budapesti Műszaki Egyetem, Építész-történeti és Elméleti Intézet, Budapest, 1989; Maróty, Katalin (ed): *Hild József építészete*, TERC, Budapest, 2008; Havas, Gyöngyvér: *Hild József*, Holnap kiadó, Budapest, 2017

A telek felső részén található „svájci lak”, jelenleg a gépészet, az adminisztrációs szolgálatok és a vendégszoba helye

Építész: Kokas László (Kokas Műterem Kft.)

Építész munkatársak: Kokas László, Kokas Ignác, Balogh-Farkas Csaba, Lukács Péter, Kokas Balázs

Belsőépítész: Kokas László, Lukács Péter

Látványtervek: Czigány Kató, Lukács Péter

Statika: Lengyel Csaba (LCSL Kft.)
Költségvetés: Nyüsti László (Novaép Bt.)

Gépészet: Szatmári Örs, Jagasics János (Szatmári és Szatmári Bt.), Érchegyi Csaba (Érchegyi Generál Bt.)

Hőszivattyú: Fodor Zoltán (Geowatt Kft.), Vízkok János

Elektromosság: Ivanics Zoltán (Provilla Kft.)

Kertészet: Szabó Gábor, Orbán Nóra (Tér-Team Kft.)

Talajmechanika: Tövisháti Ákos, Tövisháti András (Mélyvíz Bt.)

Geodézia: Buzás Balázs (Gap-tan Kft.)

Faanyagvédelem: Dr. Szabó Miklósné (Sz-Favéd Kft.)

Vízszigetelés: Kürtös Zoltán

Akadálymentesítés: Fülöp Erika (E2 Stúdió Kft.)

Tűzvédelem: Györkös Tivadar (Diestro 9 Kft.)

Fotó: Bujnovszky Tamás

Fogadótér, mögötte a titkárság, a tárgyaló és az igazgatói szoba. Jól látszik, hogy a korabeli térsorolásnak megfelelően az összes helyiség egyben közlekedő is. A terek ebbéli minősége nem feltétlenül alkalmas a kutricás kutatósobák befogadására, ezt bútorozással oldották meg

egy nyugodtabb pasztellzöldre váltotta. A homlokzat egyedül a megnyúló nyugati házvégén volt kérdéses. Kokas itt a Pucher-féle átalakítás nyílásosztását levágta a hátsó homlokzatról és a kutatószoba végfalára illesztette.

Míg a tömegformálást és az építészeti részletképzést (nem tudok jobb szót) az elődök iránti alázat határozta meg, a gépészetet és a tereket Kokas László távlatosan alakította ki. (Ezen távlati elképzelések egyike, hogy a telken felépül esetleg egy modern architektúrájú kutatóépület külön szobákkal, a villát pedig csakis reprezentációs célokra használják.) Meggyőződése volt, hogy egy ilyen házat nem szabad cellákkal szabdalni, így a bővítést és a főbb helyiségeket is jól definiált téregységként kezelte. A falakat utólagosan vízszigetelték, elektromosan szárították, általában olyan gépészetet installáltak, amely felesleges szerelvények nélkül biztosítja a ház fűtését. A felújítási nehézmunkák persze okoztak csalódást, pontosabban lesegítették az elődök építési kultúrájával kapcsolatos vélekedéseket arról a mitikus magaslatról, amelyre az elmúlt fél évszázad botrányos kivitelezési gyakorlata emelte. Az alaptesteket több helyen meg kellett erősíteni, a pincefal szerkezete pedig oly szedett-vedett és szemetes volt, hogy kénytelenek voltak az injektálásos vízszigetelés mellett dönteni. Hasonló odafigyeléssel kezelték a csapadékvizet: a tetőkről csatorna-rendszer szállítja az esőt egy földalatti tartályba, ami a

közel másfél hektáros kert gazdaságos öntözését biztosítja. Kitisztították az épület mellett található kutat is, így egy aszályosabb nyáron saját kútból oldják meg a locsolást.

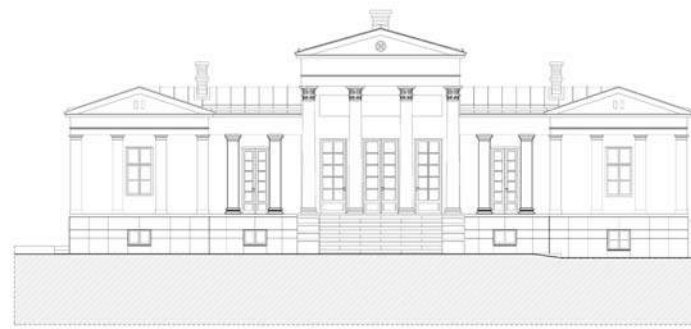
A gépészeti és a szerkezetet érintő nagybeavatkozásokon túl a klasszicizmushoz társítható decorum határozta meg a formai döntéseket. Ennek szellemében szüntették meg a lábazati anomáliákat: a bejárati lépcsőfal geometriáját is rendező kőlabazat posztamensre emeli a házat. A belsőépítészeti meghatározó karakter a mértéktartó bútorokkal kialakított irodaenteriór. Annak érdekében azonban, hogy ne legyen túl éles a váltás a semleges kutatószobák és a megérkezés ünnepélyessége között, a belépőt olyasfajta belső fogadja hallban, ahol a bútorok, a szőnyeg, a holker alá festett grisaille és az eredeti kandalló egy klasszicista szalon több mint hihető idézeteként vannak jelen. A tárgyak reprezentativitása innen csendesül fokozatosan a titkárság egyszerűbb, majd a kutatószobák már-már puritán berendezéséig.

A kortárs magyar építészeti talán leginkább foglalkoztató kérdés ma az, hogyan tekintsünk a műemlékvédelemben lezajló paradigmaváltásra, miképp viszonyuljon a műemlékek alakhű rekonstrukciójához, netán megismétléséhez.** Erre a kérdésre nem lehet általános választ adni, az eltérő tárgyi alakzatok ugyanis eltérő eljárásokat feltételeznek. Egészen más a helyzet egy klasszicista emlékekkel, mint mondjuk egy gótikus darabbal. Előbbi, vagyis a klasszicizmus ugyanis nem pusztán stílus, hanem – Michael Graves-től kölcsönözött Reimholz-gondolattal – maga az építészeti realizmus.[4] Az alapelemek strukturálisan is koherens rendszere, amelyben a decorum forraszt egyé szerkezetet és díszítményt. Ez is magyarázatot ad arra, hogy a klasszicizmus mint olyan az antikvitás óta jelenlévő, hol gyengébb, hol erősebb hagyományként kontrollálja a formálást. Leon Krier Poundbury-je és általában az új-urbanizmus; Duncan G. Stroik és Quinlan Terry építészete; Thomas H. Beeby és a Richard H. Driehaus-díj körül tömörülők klasszicizmusa olyasfajta kontinuitások, amelyek nem említhetők egy lapon a posztmodern giccsel, mint ahogy Aldo Rossi munkássága vagy Michael Graves jobb pillanati sem. A klasszicizmus folyamatossága állítja léneába David

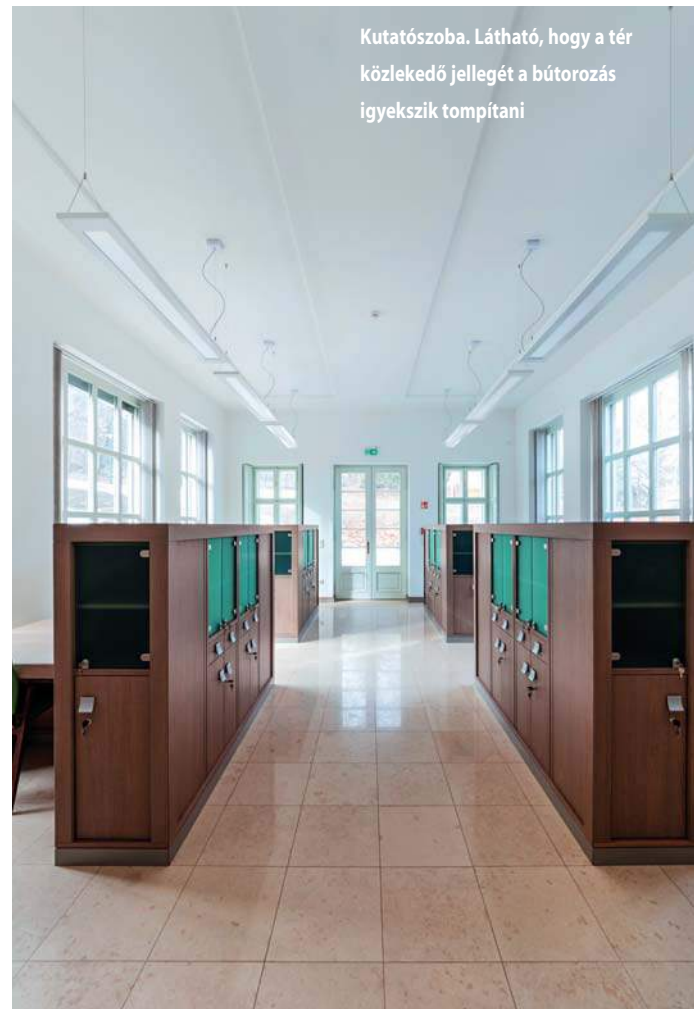
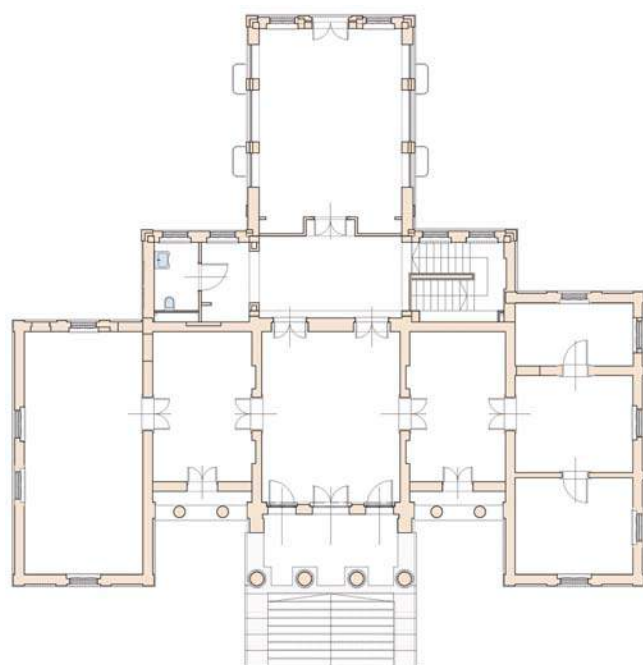

Homlokzat a Hild utáni átalakításról

Jelenlegi rekonstrukció homlokzata

Kutatószoba. Látható, hogy a tér közlekedő jellegét a bútorozás igyekszik tompítani

Chipperfield berlini darabjait Mies-ével, és hozza közös nevezőre Palladio villáit Le Corbusier-ével.[5] De mindez éppúgy igazolást nyer azáltal is, ahogy az angol szakirodalom egy része a reneszánsz építészetét is a fenti címszó alatt tárgyalja. A kortárs angolszász építészetek napjainkig tartó palladianizmusa mellett hasonló folyamatosság figyelhető meg az orosz építészet(történet) klasszicizálásában, melynek felszínén csak termékeny redőnek bizonyult Konsztantyin Melnikov racionalizmusa és Mojszej Ginzburgék konstruktivizmusa.[6]**

Intellektuálisan persze rendkívül komoly kihívás feldolgozni azt a hullámzást, ahogy a Bauhaus-modell megjelenésével előbb a Beaux-Arts-os képzés alapját je-

lentő „tehetség”-et váltja fel a „kreativitás”, [7] majd ahogy a szociális építészettel lesz hasonlóképp jelentős napjainkra az „ügyesség”, és nyeri vissza ezzel párhuzamosan száz évvel ezelőtti jelentőségét a „talentum”. Még nehezebb átélni azt a paradigmaváltást, amelyben a modernista elvek mentén elvégzett „etikus” rekonstrukciók és az újjáépítések közötti vita az utóbbi javára látszik eldőlni. Különösen ebben a morális tétektől sem mentes vitában lett megnyugtató a megoldás, amellyel Kokas László jelentkezett a Budakeszi úti Hild-villa felújításakor.

Wesselényi-Garay Andor

** Valamint ennek előadásszerű ismertetésére adott rendkívül heves szakmai reakciók az Építész Mester Egylet Mesteriskolájában.

*** Az építész nevére Katona Vilmos hívta fel a figyelmet.